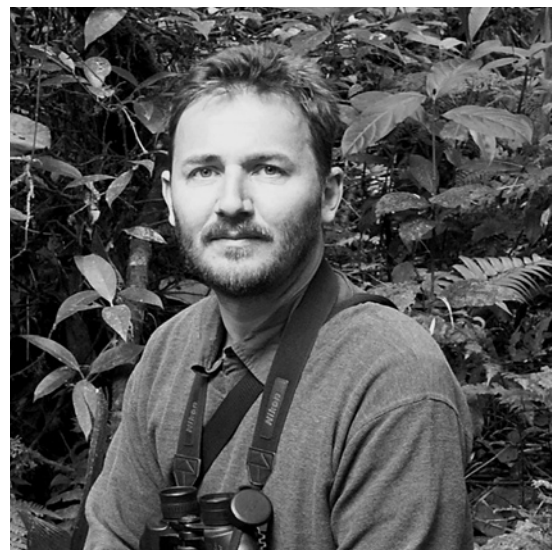

Rozhovor

s Davidem Storchem

Příroda je nekonečný zdroj poukazů, netušených souvislostí a smyslu, který nelze nahradit ničím, co vytvoří člověk.

D. Storch je biolog, ředitel Centra pro teoretická studia UK a AV ČR a docent na katedře ekologie Přírodovědecké fakulty UK. Zabývá se biodiverzitou a makroekologií.

Jak se jako vědec díváte na profesionální ochranu přírody? V čem spatřujete její hlavní přínos a v čem případné nedostatky?

Profesionální ochrana přírody bude nutně vždy o něco zpožděná za nejnovějšími poznatky ekologie a ochranné biologie. U nás to býval docela problém, během posledních deseti let se situace ovšem hodně zlepšila a profesionální ochrana přírody běžně využívá moderních poznatků, včetně poznatků o cíleném managementu konkrétních biotopů. Máme rozvinutou síť chráněných území, čím dál lépe vzdělané profesionály a docela slušnou legislativu. Přestože se i v ochranné veřejnosti najdou konzervativci, kteří mohou napáchat víc škody než užítu, dnes už to není hlavní problém. Několik problémů tu ale je: za prvé, ochráněni často chrání přírodu kvůli tomu, aby dostali zákonem či vyhláškám, a ne proto, aby zachránili to, co je opravdu cenné či ohrožené. Ty vyhlášky (seznamy chráněných a ohrožených druhů a podobně) jsou často dosti arbitrární a zpozdilé a ochráněni mají tendenci jim prostě vyhovět, místo aby uvažovali v širších souvislostech. Za druhé, ochráněni často nevěnují pozornost netradičním stanovištím, která neodpovídají zažitým představám toho, co je příroda, jako jsou výsypky, haldy, vojenské prostory či odkaliště, ačkoli právě tato stanoviště dnes hostí druhy, které z normální krajiny prakticky vymizely. Za třetí, na některé věci institucionální ochrana přírody zkrátka nedosáhne – výsypky je třeba ze zákona rekultivovat, ač by bylo většinou mnohem prospěšnější (a levnější) nechat je zarůst přirozenou sukcesí; sladké vody jsou přerybněny a nikdo s tím moc neudělá; lesy jsou obhospodařovány podle v některých ohledech přímo nesmyslného lesního zákona a podobně. A pak je tu notorický problém s nedostatečnou a neefektivní komunikací s veřejností.

Často se tvrdí, že ochrana přírody nedostatečně využívá soudobé vědecké poznatky. Na druhou stranu mívají pracovníci ochrany přírody „problém s vědci“ v tom smyslu, že akademické úvahy bývají v řadě případů odtržené od reality. Jaký je váš návod na sladění těchto dvou odlišných stanovisek?

Na tohle není jiný recept než prostě spolu mluvit. Jak už jsem naznačil, myslím, že v tomto ohledu se situace vylepšuje.

Vnímáte nějaký rozdíl v pojetí slov příroda a krajina?

Přijde mi, že tyto pojmy nemají skoro nic společného, v jistém ohledu jsou to dokonce opozita. Přírodou většinou myslíme to ne-lidské a ne-kulturní – to, co je cizí, ale zajímavé, a co nás dokáže svou nespoutaností a neochočeností překvapovat. Naopak krajina je to, kvůli čemu lezeme na rozhlednu, ale čemu už vždycky nějak předem rozumíme a v čem se vyznáme; je to prostor, v němž dokážeme vnímat jednotlivosti a jejich vzájemné poukazy. V krajině je jistě i příroda, ale totéž to rozhodně není. Ochranou přírody pečujeme o to cizí, co je přesto z našeho světa a oslovuje nás to; ochranou krajiny chráníme náš do různé míry osvojený a kultivovaný domov.

Příroda se mnohdy chrání pro zachování druhové pestrosti. Nemá ale větší smysl ochrana přírodních procesů?

Nemá. Přesně řečeno, to by se mělo jasně říci, jaké procesy máme na mysli, a jejich vymezováním bychom se dostali do velkých problémů. Ne že by s diverzitou problémy nebyly, ale lze to udělat relativně dobře a jednoduše – třeba lze říci, že je potřeba zajistit, aby v měřítku ČR neubývaly druhy a typy prostředí, které tu dlouho byly

a na něž jsme si proto zvykli. Naproti tomu přírodní procesy zahrnují vše, co se v přírodě děje, včetně jednoznačně negativních trendů, jako jsou rostlinné či živočišné invaze nebo zarůstání krajiny včetně posledních zbytků cenných biotopů. Řadě přirozených procesů je ve skutečnosti třeba zamezit, abychom ochránili zbytky toho původního a mizejícího. Jistěže by někdo mohl namítnout, že to je zbytečná a zpozdilá snaha a je třeba podporovat to, co se v krajině děje samo od sebe. Ale to by bylo hodně proti principům moderní ochrany přírody a krajiny a proti tomu, co si od ochrany přírody slibujeme – totiž ochranu těch slabších, kteří jsou v (třeba jen dočasné) nevýhodě.

Je u nás územní ochrana dostatečná?

Územní ochrana není nikdy dostatečná, stejně jako nikdo není dokonalý. Vždycky by to šlo udělat lépe a někdy o hodně lépe. Na druhou stranu se domnívám, že u nás je územní ochrana relativně v pořádku a je celkem slušně zajištěná, až na těch pár příkladů, kterých jsem se dotkl.

Jak hodnotíte soustavu Natura 2000?

Nijak vyhraněně. Je dobré, že se přírodní biotopy aspoň nějak vymapovaly, a věřím, že časem budou získaná data užitečná i pro akademický výzkum (zatím v tomto směru moc využita nebyla). Víím ale, že je docela problematické argumentovat Naturou v praktické ochraně přírody. Veřejnost to často vnímá jako útlak ze strany evropské vrchnosti. Existují většinou lepší argumenty pro ochranu konkrétní lokality, než že je ta „naturová“, a tudíž uznaná Bruselem.

Co považujete za největší hrozbu pro tuzemskou přírodu? A co z ní hodnotíte jako nejohroženější?

Nejohroženější jsou u nás bezlesé biotopy a stojaté vody. Bezlesé biotopy hlavně proto, že krajina zarůstá, poněvadž přestala být extenzivně obhospodařována. Cenné biotopy (stepi, písčiny) jsou navíc zcela nesmyslně zalesňovány, a tak likvidovány. Podobně je to se stojatými vodami – ty se samozřejmě chtě nechtě eutrofizují splachem z polí, ale zároveň jsou přerybnovány a ryby jsou uměle dokrmovány, čímž se tento efekt (který je pro většinu organismů doslova smrtelný) strašně zesiluje. Zarůstání a eutrofizace jsou dnes globální a univerzální procesy, kterým se těžko čelí, ale to, že jsou ještě posilovány lidmi, kteří v krajině hospodaří, je tristní. Zde vidím zásadní nedostatek naší ochrany přírody.

A v globálním měřítku?

Základní hrozba je růst populace a s tím spojená transformace původních biotopů; v tomhle jsem celkem nenápaditý. V globálním měřítku dochází k neudržitelné spotřebě zdrojů a neumím si představit, že by časem nedošlo alespoň na některých kontinentech

a v některých oblastech k velmi drastickému kolapsu – a tady nejde zdaleka jen o přírodu, ale o celou lidskou společnost. Zdaleka nejvíce to odnášejí tropické ekosystémy, jak suchozemské, tak vodní.

Jaký je váš názor na klimatickou změnu a její riziko pro biodiverzitu?

Klimatická změna je něco, co naše příroda absolvovala už mnohokrát; i v relativně nedávné době se klima měnilo ještě prudčeji než dnes. Problém je, že zatímco dříve na to organismy mohly celkem lehce reagovat migrací, současná krajina je pro migraci ve většině případů velmi nepříznivá. Z hlediska biologické rozmanitosti tedy považují klimatickou změnu za problém krajiny a její dostupnosti.

Může být cestou pro lepší ochranu přírody oceňování ekosystémových služeb?

Ano, v konkrétních případech to může pomoci, ale samospatitelné to není.

Má smysl chránit přírodu? A proč vlastně?

Na tohle téma jsem napsal řadu článků, které vyšly ve *Vesmíru*, *Lidových novinách*, *Ekolistu* a v *Respektu*, takže tady jen krátce. Smysl to má z několika důvodů. Ten triviálnější je, že přírodu potřebujeme kvůli nejrůznějším službám zmíněným výše. Problém je, že ne všechna příroda nám skutečně slouží a prospívá, a navíc velmi často ani pořádně nevíme, co a jak nám vlastně slouží a prospívá. Hlubší důvod pro ochranu přírody vidím v tom, že přírodu potřebujeme proto, že je cizí (ne-lidská), ale zároveň z našeho světa, a že člověk sám sebe definuje tím, že se z ní vyčleňuje a vyhraňuje, a zároveň se do ní začleňuje a identifikuje se s ní. Příroda je nekonečný zdroj poukazů, netušených souvislostí a významů, který nelze nahradit ničím, co vytvoří člověk. Díky ní nejsme na Zemi sami.

Děkuji za rozhovor

Ptala se Karolína Šulová

Znovuobnovená pastva skotu na Švýčárně

Severní Morava – V roce 2012 se po dlouhých desetiletích objevily na loukách v okolí turistické chaty Švýčárna v národní přírodní rezervaci Praděd v Jeseníkách krávy, které symbolizují návrat k tradičnímu způsobu hospodaření

Zdejší louky byly přibližně od konce 17. století do konce 2. světové války využívány jako pastviny. Po ukončení intenzivního pastevního hospodaření na nich začalo postupně docházet vlivem sukcese k poklesu druhové diverzity cévnatých rostlin i živočichů, především bezobratlých. Dřívějším hospodařením podmíněná druhově bohatá vegetace se svým charakterem a druhovým složením začala postupně měnit, v současné době ji lze hodnotit jako mozaiku degradačních stadií vysokostébelných subalpínských trávníků a pasekové vegetace (pod chatou) a druhově chudých smilkových trávníků a borůvků (nad chatou). O tom, že zdejší bezlesí bylo ještě před několika desítkami let druhově podstatně pestřejší než v současnosti, svědčí celá řada floristických údajů.

V roce 2004 bylo pro ověření předpokládaných pozitivních změn vegetace vyvolaných obnovením hospodaření v okolí Švýčárny založeno několik kosených experimentálních ploch a od roku 2006 se začalo s kosením a odstraňováním biomasy z nejvíce degradované části louky pod chatou. Již po několika letech bylo patrné, že na kosených plochách dochází ke snižování pokryvnosti dominantních druhů, ke zvyšování pokryvnosti některých druhů konkurenčně slabších a kosené plochy jsou nápadně fyziognomicky odlišné od svého okolí.

V roce 2012 došlo k dohodě mezi Správou CHKO Jeseníky a LČR, s.p., o obnově tradičního hospodaření na loukách v okolí chaty a od července tak bylo možné na základě rozhodnutí Krajského úřadu Olomouckého kraje o dočasném odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa začít v okolí Švýčárny znovu pást.

Švýčárna je pro experimentální pastvu ideálním místem hned z několika důvodů. Zvířata jsou zde pod stálým dohledem chata-

ře, jde o místo hojně navštěvované turisty, pro které byla u chaty umístěna informační tabule vysvětlující smysl obnovení pastvy, je zde zavedena elektrická pro elektrický ohradník i zdroj vody pro zvířata. Do poloviny října by se v okolí chaty měly pást tři dospělé krávy plemene skotský náhorní skot se třemi telaty. Pastvu zajišťuje pan Merta z Vernířovic, kterému zvířata patří v rámci Programu péče o krajinu (dotační titul A1.4c). Krávy by se v okolí Švýčárny měly objevovat i v příštích letech. Po vyhodnocení efektu stávající pastvy lze do budoucna uvažovat i o vypásání dalších lokalit, které byly v minulosti dlouhodobě pod vlivem pastvy a travení.

*Text a foto Radek Štencel
Správa CHKO Jeseníky*

Stane se pastva skotu na Švýčárně trvalou součástí místního způsobu hospodaření?